

vista de Literatura, en què comenta *Les champs magnétiques* (1920) d'André Breton i Philippe Soupault i *Feuilles de température* de Paul Morand.

Quant als annexos, el primer correspon al quart capítol de l'opuscle *Pierre Albert-Birot*, publicat a París l'any 1920 sota el segell «Bibliothèque L'Instant», amb el títol «*La Légende — Grabinoulor — Matoum en Matoumoisie*», el qual no respon a la matèria epistolar dels tres restants: constitueix el trentè i darrer treball del crític i apareix a part de l'antologia textual anterior per haver estat escrit expressament per a l'ocasió i no haver aparegut en cap publicació periòdica catalana o francesa. El segon annex aplega deu cartes intercanviades entre Joan Pérez-Jorba i Guillaume Apollinaire entre el 24 de març i el 2 de setembre de 1918, en les quals el primer se li adreça en qualitat de corresponsal a París de *Las Noticias* i *La Publicidad* i director de la revista francocatalana *L'Instant*, i el francès declara ser «un ami de la Catalogne et un admirateur de Verdaguer». El tercer recull la correspondència rebuda de Louis Aragon, Blaise Cendrars, Paul Dermée, Raymond Radiguet, Pierre Reverdy, André Salmon i Philippe Soupault, en un total de trenta-nou lletres. El darrer annex en reuneix set d'emeses per Pérez-Jorba a Joaquim Folguera, J. V. Foix, Josep M. Junoy i Tristan Tzara. En conjunt, doncs, García Sedas aconsegueix rescatar cinquanta-sis cartes que, com bé assenyala l'autora, «declinen la construcció d'una xarxa intel·lectual en el marc de les avantguardes, un dels mecanismes essencials de la seva labor receptiva» (p. 20-21), però constitueixen una bona mostra dels pilars en què recolza la seva tasca com a pont entre la cultura francesa i catalana. Només és de plànyer que per desconeixement de la identitat dels titulars dels drets intel·lectuals no s'hagin pogut reproduir almenys algunes de les gairebé noranta cartes intercanviades entre Pérez-Jorba i Pierre Albert-Birot, per bé que aquesta mancança quedi mínimament compensada per la curadora del volum en l'estudi introductori, amb el report de la informació que es desprèn de la seva consulta i amb la inserció de les citacions més rellevants.

Amb *Itineraris d'avantguarda d'un català de París* (1917-1920) Pilar García Sedas aporta als estudis literaris el fruit madur d'una acurada tasca de cerca i recollida de documents dispersos en biblioteques, arxius i fons particulars francesos i catalans: un estudi molt ben documentat, de fàcil lectura, amb mesurades i escaients anotacions a peu de pàgina, i amb una clara organització interna que fa que hom no trobi a faltar la inclusió final d'un índex onomàstic. En definitiva, l'autora assoleix amb escriure l'objectiu de fixar «l'encaix de Joan Pérez-Jorba en el creuer de les avantguardes» (p. 21) contextualitzant acuradament la feina que desenvolupa a París en aquesta segona etapa de vida intel·lectual i reunint per primer cop en un volum la seva obra assagística.

Imma FARRÉ I VILALTA
Càtedra Màrius Torres
Universitat de Lleida

PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2024): *Normativitat, (re)estandardització i glotopolítica. Noves mirades des de la sociolingüística catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 300 p.

Miquel Àngel Pradilla és en aquests moments, sense cap dubte, l'home de referència en la sociolingüística catalana. Sense descuidar les aportacions de caràcter acadèmic i les dinàmiques de la universitat, que ha estat el clos per antonomàsia dels estudiosos sociolingüistes,

Pradilla duu a terme una activitat incessant que va des de l'activisme a peu de territori fins a l'actuació política efectiva i concreta al si de la institució normativa del català, passant per l'atenció i la presència als mitjans, tan important avui dia com descuidada per la majoria dels acadèmics. La seva és una sociolingüística una mica heterodoxa, amb molt fonament teòric, molt actual, empeltada de visions i de conceptes que provenen d'altres camps de les ciències socials i les humanitats, amb una perspectiva profundament històrica del fet lingüístic.

Home de frontera, com ell ha remarcat en múltiples ocasions, té una capacitat innegable per entendre la complexitat territorial, política i humana que és consubstancial a la nostra llengua, i per reflexionar-hi. És capaç, sobretot, de posar noms i etiquetes plausibles als nombrosos fenòmens que ha d'estudiar avui qui pretengui fer una anàlisi acurada de la nostra realitat lingüística, i assoleix amb això la rara habilitat d'expressar coses que potser molts intuïm però no seriem capaços d'incorporar a un discurs formal —serveixin d'exemple algunes troballes conceptuals com ara els *ecosistemes comunicatius de la modernitat tardana*, el *marc comunicatiu dinàmic de gestió de la variació*, els *plantejaments individuadors*, les *referencialitats múltiples*, la *modelització del repertori funcional*, etc.

El volum, publicat per la Universitat de València —que l'incorpora així a la seva potent aposta pels llibres acadèmics de referència—, forma part d'un seguit de publicacions interconnectades temàticament que ha donat a conèixer Pradilla en els darrers mesos, evidenciant un excel·lent moment de producció i de projecció en els circuits experts d'això que a ell li agrada anomenar *catalanofonia*. Aquest llibre, però, reuneix els treballs amb un caràcter més especulatiu, relacionats tots amb la qüestió de l'estandardització lingüística, un tema que ha esdevingut avui fonamental i absolutament central en les reflexions científiques de la majoria dels estudiosos de la llengua arreu del món. Els processos d'estandardització, i els fenòmens que hi estan estretament relacionats, com la desestandardització, la reestandardització, l'atròfia lingüística, la revitalització, etc., constitueixen avui, en efecte, un terreny d'anàlisi prou fressat i centren l'atenció de molts lingüistes, així com també les ideologies subjacents en aquests processos, i especialment la idea d'identitat lingüística, lligada a la percepció de la pròpia llengua —i de les altres amb què comparteix espai—, que obre espais molt fecunds per a la reflexió. Es tracta, en definitiva, d'incorporar els sentiments dels parlants —un element decisiu que n'explica, sovint, les actituds— a l'anàlisi sociolingüística.

El llibre de Pradilla parteix, d'altra banda, de l'assumpció plena de la normativitat com a part inherent de la ciència lingüística, i es planteja i assaja possibles respostes a preguntes que són crucials per a la llengua catalana d'avui, com ara: quina llengua han d'aprendre els nous parlants? Quin és el lloc dels dialectes en una societat alfabetitzada i amb mitjans de comunicació orals i escrits informals? Com es gestiona una llengua minoritzada en un entorn multilingüe? Com ha de ser l'estàndard d'una llengua que es troba en concurrència amb d'altres més poderoses i influents? Si l'estandardització ja constitueix el tema clau en la història contemporània del català, en virtut de l'obra fabriana, és evident que en el context actual aquest procés experimenta noves tensions i requereix nous plantejaments —d'aquí la (re)estandardització del títol—, atès sobretot el reforçament de la identitat com a factor determinant de moltes actituds lingüístiques i socials i l'emergència de les ideologies associades a la pràctica lingüística plurilingüe. L'autor aborda la necessitat de repensar la relació dels models de referència amb la diversitat intralingüística ben conscient que, «en els nostres temps de modernitat tardana, la variació ha esdevingut un dispositiu amb què els individus i els grups negocien la identitat» (p. 70). Els treballs de Pradilla s'inscriuen, doncs, en el que s'ha anomenat socio-

lingüística normativa —seguint la petja de Kloss i Clyne—, tal com explica Georg Kremniz en un pròleg molt interessant que resumeix el paradigma històric de les llengües europees i els reptes del moment present.

Es recullen en aquest volum un total de deu treballs confegits per l'autor en els darrers anys; gairebé tots s'han publicat per separat o són encara en premsa, però junts adquireixen una consistència innegable. Els deu treballs/capítols s'han distribuït en quatre parts.

La primera aborda «Qüestions epistemològiques», i és la que té un caràcter teòric més marcat. El primer capítol —«L'estandardització lingüística: la dinamicitat d'un concepte calidoscòpic»— fa un resum dels diferents posicionaments actuals davant el fet lingüístic, i repassa la utilitat i la vigència de conceptes, escoles i tendències. Inclou un recorregut modèlic per la història i les evolucions de la teoria de l'estandardització, des dels plantejaments pioners de Kloss o Hauguen fins a les aportacions més recents a un debat que va guanyant complexitat i que requereix una interacció cada vegada més gran amb àmbits com la semiòtica, la sociologia, la filosofia política, etc. —l'extensa bibliografia en dona fe. De fet, el segon capítol desenvolupa amb més detall tota aquesta part, i emfasitza com la irrupció de la ideologia i del multilingüisme ha modificat substancialment els paràmetres de la disciplina de manera general, però també, i d'una manera especial, en referència a l'estandardització de llengües minoritzades. S'hi adverteixen d'una forma molt lúcida els obstacles i les condicions en què cal dur a terme avui aquestes (re)estandarditzacions. Cal advertir que, a banda de les eventuals referències al context català durant l'exposició, tota la reflexió d'aquests primers capítols està subordinada a l'interès de l'autor —previsiblement, també dels lectors—, que no és altre que l'aplicació possible a la llengua catalana; una aplicació que, en definitiva, passa pel «qüestionament de les ideologies de l'homogeneïtat i [per] establir límits a l'exacerbació de la genuïnitat» (p. 49). Tanca la primera part del llibre un treball que explora les virtuts de l'anomenada *lingüística de les varietats*, desenvolupada sobretot a l'entorn de l'alemany, a l'hora de gestionar la variació lingüística i les diferències en l'estatus funcional de les diferents varietats en llengües com el català, immerses en processos de revisió, redefinició i perfeccionament de les varietats estàndard. El *pluricentrisme* hi és presentat com la via més plausible per a la gestió de la normativitat en aquestes llengües amb tanta complexitat política i identitària.

La segona part del llibre se centra ja obertament en «El procés d'estandardització de la llengua catalana», i s'obre amb un treball prospectiu sobre l'evolució del pensament normatiu a partir de l'anomenada «transició democràtica» espanyola, amb què es va reiniciar, en certa manera, el procés d'estandardització del català. L'autor parteix de l'anàlisi d'un treball de Lluís Polanco de 1984 referit al País Valencià i ressegueix diferents plantejaments que s'han anat fent per part d'estudiosos com Xavier Lamuela, Gabriel Bibiloni, Joan Solà, Josep-Àngel Mas o Isidor Marí entre altres, fins a l'actualitat. El capítol que segueix posa el focus en l'àmbit comunicatiu i en la complexitat estructural de la comunitat lingüística catalana, «administrativament escapçada, amb dinàmiques disgregadores i processos de minorització lingüística actius en graus diversos» (p. 169), i argumenta la necessitat de modular la normativitat a través de la diversificació funcional i geogràfica —varietats i registres— del codi lingüístic. S'hi aborda també la qüestió dels atributs simbòlics de les varietats i del protagonisme que ha pres contemporàniament la consciència lingüística dels parlants. El capítol successiu tracta «la modelització de la varietat formal a l'ensenyament», una altra qüestió absolutament estratègica en el paradigma estandarditzador i especialment complexa en l'àmbit català. Tan-

ca aquest bloc un breu treball que sintetitza els diferents enfocaments existents avui entre els estudis variacionistes sobre la llengua catalana, agrupats entorn dels diversos “vèrteixs” —sociolingüístic, històric, pragmàtic o geolingüístic— en què podem classificar-los.

La tercera part, més breu que les anteriors, gira entorn del concepte d’identitat lingüística, una de les troballes més interessants en el discurs sociolingüístic de Pradilla, i de la seva necessària incorporació en la planificació i la gestió de l’estàndard. S’hi reuneixen un parell de treballs, el primer referit a la modelització de la varietat formal valenciana —un tema llargament discutit, però que ha suscitat encara un debat intens en els darrers anys—, i el segon, a l’establiment de la varietat formal del tortosí, una comunitat de parla a la cruïlla lingüística entre Catalunya, València i Aragó, desproveïda d’unitat administrativa.

El volum es clou amb un treball aparentment desconnectat de la resta, que per això constitueix un bloc a part, però que enllaça perfectament amb el tipus de problemes que s’han plantejat a propòsit de l’articulació de la comunitat lingüística catalana. «El diasistema luso-brasilèr» és el títol d’aquesta darrera part del volum, que inclou una breu aproximació glotopolítica a «La gestió normativa de la llengua portuguesa», una llengua que posseeix recursos polítics incomparablement superiors, però que comparteix amb el català certes dinàmiques de pluricentrisme, encara de futur incert, però que val la pena d’observar com a model de referència.

En conclusió, Miquel Àngel Pradilla, amb la recopilació efectuada en aquest llibre de diversos treballs seus dispersos, fa evidents dues coses. La primera, que la seva implicació dels darrers anys en les tasques de planificació del corpus normatiu del català des de l’Institut d’Estudis Catalans, una tasca tan complexa com rica a l’hora de trobar matisos i contrastos que qüestionen els supòsits previs, ha estat per a ell altament productiva en el terreny de la teorització sociolingüística. La segona, que el seu coneixement profund, tant de la literatura sociolingüística clàssica com dels corrents actuals, tant d’allò que es publica darrerament a Europa i al món com del que es genera en l’àmbit territorial del català, ens adverteix sobre l’enorme transcendència de les qüestions tractades i ens obliga a situar avui, sense cap dubte, l’estandardologia —la reflexió entorn dels processos d’estandardització lingüística— entre les disciplines lingüístiques més determinants, per la seva densitat teòrica i per la seva aplicabilitat.

Francesc FELIU
Institut d’Estudis Catalans
Universitat de Girona

PUJOL, Josep / RIQUER, Isabel de (ed.) (2024): *Martí de Riquer i Jordi Rubió i Balaguer: una admiració mútua (epistolari 1936-1977)*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres, 132 p.

Sens dubte, publicar la correspondència entre Martí de Riquer i Jordi Rubió i Balaguer, encara que sigui poc extensa i sobre temes molt concrets, és un encert inqüestionable. Riquer i Rubió són dos gegants de la filologia catalana del segle xx de dimensions colossals en camps pròxims però diferents. Semblaria va, en una revista com aquesta, glossar aquestes dues figures, però potser no serà sobrer.

Riquer (1914-2013), net de l’artista i poeta modernista Alexandre de Riquer, aristòcrata, amb una llibertat insòlita, es va dedicar a la literatura medieval i del primer Renaixement, so-